

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ 227

ร่าง อัมย์ศ

ชายขอบศึกษา
ในวรรณกรรมและภาพยนตร์

ชุตินา ประภาควุฒิสาร

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ลำดับที่ 227

ร่างอภัย
ขายขอศึกษาในวรรณกรรมและภาพยนตร์
ชุดิมา ประกาศวุฒิสาร

โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ชุดิมา ประกาศวุฒิสาร.

ร่างอัยศ: ซายซอบการศึคษาในวรรณกรรมและภาพยนตร์.--

กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่วผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2569.

230 หน้า.

1. ซายซอบสังคมในภาพยนตร์. 2. ซายซอบทางสังคม. 1.ชื่อเรื่อง.

305.568

ISBN 978-616-621-110-8

ร่างอัยศ: ซายซอบการศึคษาในวรรณกรรมและภาพยนตร์

ผู้เขียน : ชุดิมา ประกาศวุฒิสาร

จัดทำโดย

โครงการเผยแพร่วผลงานวิชาการ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

หนังสือ *ร่างอภัย : ชายขอศึกษาในวรรณกรรมและภาพยนตร์* มุ่งศึกษา คนชายขอบและความเป็นชายขอบ โดยบูรณาการองค์ความรู้จากศาสตร์ด้าน สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกัน กลุ่มคนชายขอบที่หนังสือเล่มนี้คัดสรรมา วิเคราะห์ ได้แก่ กลุ่มเกย์ กลุ่มผู้สูงวัย และกลุ่มชาติพันธุ์ แม้ว่าคนทั้งสามกลุ่มนี้จะมี ภูมิหลังและเงื่อนไขทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน แต่สิ่งที่คนเหล่านี้มีร่วมกันคือการถูกสังคมตีตราให้เป็น “คนอื่น” (the other) ผ่านเรือนร่างที่ไม่สอดคล้องกับ บรรทัดฐานของสังคมกระแสหลัก หนังสือเล่มนี้เสนอว่า เรือนร่างมิใช่ข้อเท็จจริงทาง ชีวิตวิทยาที่ดำรงอยู่อย่างเป็นกลาง หากเป็นพื้นที่ที่อำนาจและวาทกรรมเข้ามาผลิตสร้าง ควบคุม และให้ความหมายอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่ง เรือนร่างทางเพศสภาพ (gendered body) เรือนร่างสูงวัย (aged body) และเรือนร่างทางชาติพันธุ์ (racialized body) ไม่ใช่สิ่งที่ดำรงอยู่เองตามธรรมชาติ หากเป็นผลของกระบวนการทางวาทกรรม ที่ทำให้เรือนร่างเหล่านี้ปรากฏขึ้น ในการศึกษา กลุ่มคนชายขอบแต่ละกลุ่ม ผู้เขียนแบ่ง การวิเคราะห์ออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ (1) บริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ที่ สัมพันธ์กับเรือนร่างดังกล่าว (2) กรอบแนวคิดทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์กลุ่มเกย์ กลุ่มผู้สูง วัย และกลุ่มชาติพันธุ์ และ (3) ตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์คัดสรรที่สะท้อน ประสบการณ์ของกลุ่มชายขอบ

เนื่องจากสถานะความเป็นชายขอบของกลุ่มเกย์ ผู้สูงวัย และกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลจากการประกอบสร้างทางสังคม หนังสือเล่มนี้จึงให้ความสำคัญกับการศึกษาคน เหล่านี้ในบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบ เช่น เพศ วัย และเชื้อชาติ เป็นกลไกสำคัญที่สังคมสมัยใหม่ใช้ในการจัดระเบียบและควบคุม พลเมือง ผ่านชุดวาทกรรมซึ่งทำหน้าที่จัดประเภท จัดลำดับชั้น และกำหนดความหมาย ให้แก่เรือนร่าง แม้อัตลักษณ์ทางเพศ ความสูงวัย และชาติพันธุ์จะเป็นการประกอบสร้าง ผ่านวาทกรรม แต่กระบวนการดังกล่าวทำให้อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นปรากฏราวกับเป็น

จริงหรือเป็นธรรมชาติที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้น นอกจากการวิเคราะห์บริบททางสังคม และประวัติศาสตร์ของการสร้างวาทกรรมของคนชายขอบแล้ว หนังสือเล่มนี้ยังนำเสนอ แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษากลุ่มคนชายขอบที่คัดสรร โดยแนวคิดสำคัญที่นักวิชาการด้านเคียวรีศึกษา ความสูงวัยศึกษา และชาติพันธุ์ศึกษา เห็นสอดคล้องกันคือ การมองอัตลักษณ์ในฐานะ “ปฏิบัติการแสดง” (performative) กล่าวคือ อัตลักษณ์ เคียวรี สูงวัย หรือชาติพันธุ์มิใช่แก่นแท้ที่มีอยู่ก่อน แต่คือผลลัพธ์ของการฝึกฝนและการกระทำซ้ำ ๆ ตามบรรทัดฐานทางสังคม เช่น การใช้ภาษา การแต่งกาย การแสดงบทบาท จนเกิดเป็นความเคยชินและดูเป็นธรรมชาติ มุมมองดังกล่าวทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์มิใช่ สิ่งตายตัวหรือคงที่ หากมีลักษณะเลื่อนไหล เป็นพลวัต และเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมและการเมือง

วรรณกรรมและภาพยนตร์เกี่ยวกับคนชายขอบถือเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญที่เผยให้เห็นกระบวนการทำให้เป็นคนชายขอบในสองมิติคือ การนิยามความเป็นชายขอบจาก มุมมองศูนย์กลางและการนิยามความเป็นชายขอบจากมุมมองของคนชายขอบเอง ตัวบทเหล่านี้ยังได้ขยายพรมแดนของความเป็นชายขอบจากเดิมที่จำกัดอยู่เพียง โครงสร้างทางสังคมหรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ไปสู่พื้นที่ทางเรือนร่าง อารมณ์ความรู้สึก และเรื่องเล่าประสบการณ์ การศึกษาตัวบทเหล่านี้จึงไม่เพียงเผยให้เห็นอำนาจของ วาทกรรมกระแสหลักที่ตีตราคนชายขอบในฐานะความเป็นอื่น ซึ่งถูกจัดวางให้เป็นคู่ ตรงข้ามกับศูนย์กลาง หากยังเผยให้เห็นความสัมพันธ์อันย้อนแย้งระหว่างชายขอบกับ ศูนย์กลาง กล่าวคือ แม้ในเชิงโครงสร้างศูนย์กลางอาจดูเหมือนแยกขาดจากชายขอบ แต่ในระดับจิตใต้สำนึกและอารมณ์ความรู้สึก กลับพบว่าความเป็นอื่นที่ศูนย์กลางปฏิเสธ และผลักไสออกไปนั้นเป็นสิ่งที่ศูนย์กลางทั้งหวาดกลัว หลงไหล และปรารถนาในขณะ เดียวกัน

หนังสือเล่มนี้พัฒนาต่อยอดจากงานวิจัยของผู้เขียนสองเรื่อง ได้แก่ **วรรณกรรมชายขอบ 1** และ **วรรณกรรมชายขอบ 2** ผู้เขียนขอขอบคุณผู้อ่านงานวิจัย ทั้งสองเรื่อง ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง

งานวิจัยดังกล่าว ผู้เขียนขอขอบคุณผู้อ่านต้นฉบับหนังสือ **ร่างอภัยศ : ชายขอบศึกษา
ในวรรณกรรมและภาพยนตร์** ที่กรุณาให้คำแนะนำอันมีคุณค่าในการปรับแก้ต้นฉบับ
ให้มีความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และขอขอบคุณฝ่ายวิจัยและโครงการเผยแพร่
ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย
และการตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้คงไม่อาจเกิดขึ้นหากปราศจากรองศาสตราจารย์ ดร. อนงค์นาฏ
เถกิงวิทย์ ผู้แนะนำให้ผู้เขียนสอนรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ “ชายขอบ” นับตั้งแต่
ผู้เขียนเริ่มปฏิบัติหน้าที่ในฐานะอาจารย์ใหม่ที่ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ แม้อาจารย์
จะล่วงลับไปแล้ว แต่ความเมตตา การสนับสนุน แรงบันดาลใจที่อาจารย์มอบให้ยังคง
อยู่ในใจของผู้เขียนเสมอมา สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณนิสิตทุกคนที่ผู้เขียนมีโอกาสอน
และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันตลอดเส้นทางวิชาการ นับตั้งแต่วันแรกของการสอน
จนถึงวันที่หนังสือเล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์

ชุตินา ประภาศวุฒิสาร
พฤษภาคม 2569

สารบัญ

บทที่ 1 ชายขอบศึกษา : มุมมองทางมนุษยศาสตร์	1
การนิยามคนชายขอบและความเป็นชายขอบ	4
วาทกรรมกับการสร้างความเป็นอื่น	7
ร่างอภัยศ : เควียร์ ความสูงวัย และชาติพันธุ์	13
ชายขอบในฐานะพื้นที่ของการกดขี่และการต่อต้าน	21
 บทที่ 2 เควียร์ในวรรณกรรมและภาพยนตร์	 29
เพศและเพศวิถีในบริบทสังคมและประวัติศาสตร์	29
เพศและเพศวิถีในสังคมตะวันตก	29
เพศและเพศวิถีในสังคมไทย	34
กรอบแนวคิดสำคัญเรื่องเพศและเพศวิถี	39
จากธรรมชาติสู่การประกอบสร้างทางสังคม	39
จากเกย์-เลสเบียนมาสู่เควียร์	45
วรรณกรรมและภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับเควียร์	52
การนิยามอัตลักษณ์ทางเพศของกลุ่มรักเพศเดียวกัน	52
กลุ่มรักเพศเดียวกันกับการปกปิดและเปิดเผยตัวตน	58
การเมืองแบบเควียร์กับการปฏิเสธที่จะละทิ้งอดีตอันขมขื่น	65
 บทที่ 3 ความสูงวัยในวรรณกรรมและภาพยนตร์	 75
ความสูงวัยและผู้สูงวัยในบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์	76
ความสูงวัยและผู้สูงวัยในสังคมตะวันตก	76
ความสูงวัยและผู้สูงวัยในสังคมไทย	79

แนวคิดสำคัญในการศึกษาเรื่องความสูงวัย	82
การเหยียดวัย : อคติที่ถูกมองข้ามในสังคม	83
การสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จกับการต่อต้านการเหยียดวัย	87
การเมืองแบบเควียร์กับการต่อต้านการเหยียดวัย	89
วรรณกรรมและภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับความสูงวัยและผู้สูงวัย	91
การนำเสนอภาพผู้สูงวัยในฐานะของหญิงร้าย	92
วรรณกรรมกับการนำเสนอปัญหาของผู้สูงวัย	98
การนำเสนอภาพด้านบวกของผู้สูงวัย :	104
การเป็นผู้สูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ	
เควียร์กับการรื้อสร้างกรอบแนวคิดคู่ตรงข้ามในการนิยามความสูงวัย	111
บทที่ 4 ชาติพันธุ์ในวรรณกรรมและภาพยนตร์	123
ชาติพันธุ์ในบริบทสังคมและประวัติศาสตร์	124
พัฒนาการเรื่องชาติพันธุ์ในตะวันตก	124
พัฒนาการเรื่องชาติพันธุ์ในสังคมไทย	128
แนวคิดสำคัญในการศึกษาเชื้อชาติและชาติพันธุ์	132
แนวคิดเรื่องเรือนร่างทางชาติพันธุ์	132
วาทกรรมอาณานิคมกับการควบคุมความเป็นอื่น	135
อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ในฐานะสิ่งประกอบสร้างทางสังคม	138
อคติทางเชื้อชาติกับการอำพรางตน	141
วรรณกรรมและภาพยนตร์ที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์	144
แนวคิดบูรพนิยมกับเรื่องเล่าการเดินทาง : ตะวันตกและตะวันออก	144
เรื่องเล่าการเดินทาง : ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับคนกลุ่มอื่น	153

เรื่องเล่ากับการสร้างอัตลักษณ์พลัดถิ่น	160
อคติและความรุนแรงทางชาติพันธุ์	168
บทที่ 5 บทสรุป	177
ชายขอบในมิติของเรือนร่าง : อารมณ์ความรู้สึกและอัตวิสัย	178
ศูนย์กลางและชายขอบ : ความสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกจากกัน	181
ชายขอบ : ความเป็นอื่นที่ศูนย์กลางปฏิเสธและปรารถนา	186
บรรณานุกรม	197
ดรรชนี	213

บทที่ 1

ชายขอศึกษา : มุมมองทางมนุษยศาสตร์

ละครโทรทัศน์เรื่อง *รักต้องอ้วน*¹ (2546) เปิดฉากด้วยการนำเสนอตัวละคร “จิว” พยาบาลสาวที่มีน้ำหนักกว่าร้อยละสิบของน้ำหนักมาตรฐาน ขณะติดตามคุณหมอไปปฏิบัติหน้าที่ในโรงพยาบาล เมื่อจิวก้าวเข้าไปในลิฟต์เป็นคนสุดท้าย สัญญาณเตือน “น้ำหนักเกิน” กลับดังขึ้น แม้จิวจะสวมเครื่องแบบพยาบาลและพยายามร้องขอให้ใครสักคนเสียสละออกจากลิฟต์ เนื่องจากเธอจำเป็นต้องไปปฏิบัติหน้าที่พร้อมกับคุณหมอ แต่สายตาของทุกคนในลิฟต์ต่างจับจ้องมายังเรือนร่างของจิวในเชิงตำหนิ ราวกับเธอเป็นสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น แรงกดดันจากสายตาเหล่านั้นทำให้จิวต้องออกจากลิฟต์ไปโดยปริยาย เหตุการณ์เดียวกันนี้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อจิวพยายามขึ้นลิฟต์อีกตัวและถูกผลักไสออกมาด้วยสายตาแบบเดียวกัน ละครฉากนี้อธิบายความเป็นชายขอบผ่านกรอบความคิดภายใน/ภายนอก (inside/outside) ได้อย่างเป็นรูปธรรม หากเปรียบลิฟต์เป็นพื้นที่ทางสังคม ความเป็นชายขอบของจิวไม่ได้เกิดจากการอยู่นอกโครงสร้างทางสังคมมาตั้งแต่ต้น แต่เกิดขึ้นเมื่อเธอเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและถูกผลักออกมาให้เป็นคนนอก ความเป็นชายขอบจึงเป็นสถานะก้ำกึ่งระหว่าง “คนใน” กับ “คนนอก” นอกจากนี้ สายตาที่จับจ้องมายังเรือนร่างของจิวไม่เพียงตอกย้ำความแตกต่างระหว่าง

¹ บทประพันธ์และบทโทรทัศน์โดยวิไลลักษณ์ (นามปากกาของวิไลลักษณ์ พูลประเสริฐ) ออกอากาศครั้งแรกทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 เมื่อ พ.ศ. 2546

เธอกับผู้อื่น หากยังตีตราเรือนร่างของเธอกับเป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อการขับเคลื่อนของสังคม ฉากนี้แสดงให้เห็นว่าอำนาจไม่ได้ทำงานผ่านการใช้กำลังบีบบังคับ หากทำงานผ่านสายตาที่จับจ้องและตัดสินเรือนร่าง จนทำให้จิรัฐสึกอับอายและถอนตัวออกจากพื้นที่ในที่สุด

หนังสือ *ร่างอัยศ : ชายขอศึกษาในวรรณกรรมและภาพยนตร์* มุ่งศึกษาความเป็นชายขอบและคนชายขอบผ่านตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์ ที่ผ่านมาการศึกษาประเด็นดังกล่าวมักจำกัดอยู่ในกรอบของสังคมศาสตร์เป็นหลัก ขณะที่บทบาทของมนุษยศาสตร์ในการศึกษาประเด็นดังกล่าวมักถูกมองข้าม ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะทัศนะที่มองว่าวรรณกรรมและภาพยนตร์เป็นเพียงโลกจินตนาการ ไม่เกี่ยวข้องกับโลกความจริงซึ่งเป็นพื้นที่แท้จริงของการศึกษาคนชายขอบ ในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนต้องการบูรณาการศาสตร์ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อขยายพรมแดนความรู้เกี่ยวกับความเป็นชายขอบและคนชายขอบ แม้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจะเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องคนชายขอบ แต่งานจำนวนมากในสาขาเหล่านี้ยังมุ่งศึกษาคนชายขอบในฐานะ “กลุ่มข้อมูล” และให้ความสำคัญกับโครงสร้างระดับมหภาค เช่น สถาบัน กฎหมาย หรือนโยบายรัฐเป็นหลัก การนำตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์มาเป็นพื้นที่ในการวิเคราะห์ช่วยขยายกรอบการศึกษาจากระดับโครงสร้างไปสู่ระดับของประสบการณ์ อัตวิสัย และการสร้างความหมายของปัจเจก ดังนั้น คำถามสำคัญที่ผู้เขียนต้องการตอบคือ ตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์นำเสนอความเป็นชายขอบและคนชายขอบอย่างไร ตัวบทเหล่านี้มีบทบาทอย่างไรในการหล่อหลอมความคิดและจินตนาการของสังคมต่อคนชายขอบ และตัวบทเป็นเครื่องมือสำคัญที่คนชายขอบใช้ในการตั้งคำถามกับความรู้ที่ผลิตจากศูนย์กลางและสร้างอัตลักษณ์ใหม่อย่างไร คำถามข้างต้นมีความสำคัญ เนื่องจากแม้กระแสสหวัฒนธรรมและการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิเท่าเทียมกัน จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม แต่อคติและการกีดกันต่อคนชายขอบยังคงฝังรากลึกอย่างเหนียวแน่นและยากที่จะเปลี่ยนแปลง การศึกษาคนชายขอบและความเป็นชายขอบผ่านตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์แสดงให้เห็นว่า

การทำงานของอำนาจไม่ได้จำกัดอยู่เพียงระดับสถาบันและโครงสร้างทางสังคม แต่ยังแผ่เร้นอยู่ในภาษาและภาพแทนทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และการสร้างตัวตนของสังคมและคนชายขอบอีกด้วย

ใน *ร่างอภัย* ผู้เขียนนำแนวคิดสำคัญทางสังคมศาสตร์ว่าด้วย “กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ” (marginalization) มาพัฒนาต่อยอดด้วยกรอบวาทกรรมวิเคราะห์ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ขณะที่นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าความเป็นชายขอบไม่ใช่สภาพที่มีอยู่โดยกำเนิด หากเป็นผลจากกระบวนการทางสังคม ผู้เขียนเน้นบทบาทของวาทกรรมในการผลิตสร้างความเป็นชายขอบและคนชายขอบผ่านการศึกษาประเด็นดังกล่าวในทวิบทวรรณกรรมและภาพยนตร์ แม้แนวคิดประกอบสร้าง (constructionism) ถูกวิพากษ์ว่าลดทอนทุกอย่างให้เหลือเพียงภาษาและละเลยตัวตนของคนชายขอบในโลกความจริง ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าการใช้วาทกรรมเป็นแนวทางการวิเคราะห์ ไม่ได้ปฏิเสธการดำรงอยู่ของคนชายขอบ หากเป็นการอธิบายว่าอัตลักษณ์ที่เรียกว่า “คนชายขอบ” ถูกทำให้มีความหมายและถูกทำให้เชื่อว่าเป็นความจริงได้อย่างไร กระบวนการดังกล่าวให้ความสำคัญกับร่างกายในฐานะแหล่งอ้างอิงที่อำนาจใช้ในการผลิตความหมาย เพื่อทำให้ความหมายที่สร้างขึ้นนั้นปรากฏราวกับเป็นสิ่งที่จริงแท้ เป็นธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ อำนาจไม่เพียงแต่นิยามความหมายเท่านั้น หากยังปฏิบัติการผ่าน “กระบวนการทำให้เป็นปกติ” (normalization) เพื่อควบคุมและจัดการร่างกายให้อยู่ภายใต้บรรทัดฐานทางสังคม กระบวนการดังกล่าวได้สร้างเส้นแบ่งระหว่าง “ร่างที่พึงปรารถนา” ซึ่งถูกนิยามให้เป็นความดีงามและเหมาะสม กับ “ร่างอภัย” ที่ถูกตีตราว่าเบี่ยงเบนและไร้ศีลธรรม บรรทัดฐานทางสังคมจึงกลายเป็นกลไกของอำนาจที่ผลักดันให้บุคคลต้องกำกับดูแลตนเองให้สอดคล้องกับมาตรฐานดังกล่าว เพื่อให้ได้รับการยอมรับว่าเป็น “คนปกติ” ในสายตาของสังคม

อัตลักษณ์ชายขอบที่ผู้เขียนเลือกศึกษาคือ กลุ่มควเียร์ กลุ่มผู้สูงวัย และกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษางานทั้งสามกลุ่มเผยให้เห็นว่า เรือนร่างคือพื้นที่ที่อำนาจเข้าไปจัดการและควบคุมเพื่อผลิตความรู้เกี่ยวกับความเป็นชายขอบ กระบวนการดังกล่าวแสดงให้เห็น

เห็นว่า “ศูนย์กลาง” ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดจาก “ชายขอบ” การสร้างอัตลักษณ์ที่สังคมยอมรับเกิดขึ้นพร้อมกับการผลักให้คนบางกลุ่มกลายเป็น “คนอื่น” พูโกต์เสนอว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจมีลักษณะเลื่อนไหลและปรับเปลี่ยนได้ สิ่งสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่วาทกรรมเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การนำวาทกรรมไปใช้ ซึ่งให้ความสำคัญว่าใครเป็นผู้ใช้และนำไปใช้อย่างไร ปฏิบัติการทางวาทกรรมเผยให้เห็นว่าวาทกรรมที่เป็นกลไกของอำนาจในการควบคุมปัจเจกยังเป็นกลไกที่ปัจเจกใช้ตั้งคำถามและรื้อถอนอำนาจได้อีกด้วย ผู้เขียนมองตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์ว่าเป็นปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) ที่ไม่เพียงแต่ผลิตข้อคิดและความหมายทางลบต่อคนชายขอบเท่านั้น แต่ยังเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนชายขอบได้ตั้งคำถาม ต่อรอง และรื้อถอนกรอบความคิดแบบศูนย์กลาง ดังนั้น การวิเคราะห์ตัวบทจำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับบริบท เช่น มุมมองผู้เล่าเรื่อง วัตถุประสงค์ของการเล่า ตัวบทที่เล่าจากมุมมองชายขอบแสดงให้เห็นว่าร่างกายที่ “ถูกตีตรา” ยังสามารถ “ต่อรอง” กับอำนาจได้อีกด้วย ในบทที่ 1 นี้ ผู้เขียนแบ่งการอภิปรายออกเป็น 4 ส่วนหลัก ได้แก่ (1) การนิยามกลุ่มคนชายขอบและความเป็นชายขอบ โดยอาศัยแนวคิดทางสังคมศาสตร์ (2) การศึกษาบทบาทของวาทกรรมในการสร้างอัตลักษณ์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการผลิตความรู้นั้นแยกไม่ออกจากอำนาจ (3) การนำเสนออัตลักษณ์ชายขอบในฐานะเงื่อนไขที่ถูกต้อง และ (4) การพิจารณาเรื่องเล่าในฐานะเครื่องมือในการรื้อถอนกรอบความคิดแบบคู่ตรงข้าม เพื่อเปิดทางสู่นิยามใหม่ของความเป็นชายขอบ

การนิยามคนชายขอบและความเป็นชายขอบ

“คนชายขอบ” (marginal people) เป็นมโนทัศน์ที่มีความหมายหลายมิติ จึงไม่มีคำจำกัดความเดียวที่อธิบายความหมายของคนชายขอบได้ครอบคลุมทั้งหมด จากการศึกษาความหมายของ “คนชายขอบ” ในงานด้านสังคมศาสตร์พบว่า ความเป็นชายขอบอาจปรากฏในมิติทางภูมิศาสตร์ มิติของการเป็นคนนอกของสังคม หรือมิติความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบ ในมิติทางภูมิศาสตร์ สิริชัย หวันแก้ว (2546) อ้างอิงความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า

“ชาย” หมายถึง ส่วนที่สุทธเขตหรือริม เช่น ชายแดน ชายทะเล ในมิตินี้ คนชายขอบ หมายถึง กลุ่มคนที่ตั้งถิ่นฐานห่างไกลจากศูนย์กลาง เช่น ชาวป่า ชาวเขา ชาวเล หรือ กลุ่มคนบริเวณตะเข็บชายแดน งานของสุริชัยยังตั้งข้อสังเกตว่าความเป็นชายขอบมักถูกอธิบายผ่านคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” ซึ่งในที่นี้ไม่ได้หมายถึงจำนวนประชากรที่น้อยกว่า แต่หมายถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม โดยคนกลุ่มใหญ่ที่มีอำนาจเหนือกว่าจะเป็นผู้กำหนดบรรทัดฐานและเบียดขับคนกลุ่มอื่นที่มีอำนาจน้อยให้กลายเป็นคนกลุ่มน้อยหรือคนชายขอบ โดยนัยนี้ ความเป็นชายขอบจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความห่างไกลทางพื้นที่ เช่นเดียวกับที่อาณันท์ กาญจนพันธุ์ (2563) ชี้ให้เห็นว่า คนชายขอบอาจดำรงอยู่ในศูนย์กลางของสังคม แต่ถูกทำให้เป็นคนนอกหรือถูกทำให้แปลกแยกจากสังคมที่ตนอาศัยอยู่ เช่น คนจนเมือง ผู้พิการ หรือผู้สูงวัย การนิยาม “คนชายขอบ” แม้จะมีประโยชน์ในเชิงการวิเคราะห์ แต่ก็มีข้อจำกัด เพราะการจำแนกประชากรออกเป็นหมวดหมู่เช่นนี้อาจทำให้คนชายขอบถูกมองว่าเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน จนนำไปสู่การสร้างภาพเหมารวมให้กับคนชายขอบและละเลยความแตกต่างหลากหลายภายในกลุ่มชายขอบเอง ดังนั้น การยึดติดกับนิยามที่ตายตัวไม่เพียงแต่เป็นการตีกรอบให้กับคนชายขอบซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีความซับซ้อน หากยังเป็นการมองข้ามความสัมพันธ์เชิงอำนาจของศูนย์กลางกับชายขอบที่มีลักษณะเป็นพลวัตอีกด้วย

ในงานของสุริชัยยังได้เสนอแนวคิดสำคัญเรื่อง “กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ” (marginalization) โดยชี้ให้เห็นว่าในระยะแรกการศึกษาคนชายขอบมักมุ่งอธิบายกลุ่มคนที่ “อยู่ตรงชายขอบของสังคมและวัฒนธรรมหลัก” แต่ไม่ให้ความสนใจกับ “กระบวนการที่กระทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นต้องตกไปอยู่ ณ ชายขอบ” (สุริชัย 2546, 9-10) มุมมองดั้งเดิมนี้อธิบายความเป็นชายขอบว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวหรือเป็นข้อบกพร่องที่ติดตัวมาแต่กำเนิดของปัจเจกบุคคล ตัวอย่างเช่นคำกล่าวที่ว่า “ไม่มีความยากจนในหมู่คนชนชั้น” ซึ่งมองความยากจนว่าเกิดจากความเกียจคร้านหรือความล้มเหลวส่วนบุคคล มากกว่าเป็นผลมาจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม หรือนโยบายรัฐ ทศณะดังกล่าวจึงเป็นการโยนความรับผิดชอบไปให้ปัจเจกบุคคล โดยรัฐไม่มีส่วนรู้เห็นหรือเกี่ยวข้องใดๆ กับความยากจนที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์เรื่อง

คนชายขอบได้เปลี่ยนไปจากเดิมที่มองคนเหล่านี้ว่าเป็น “คนอื่น” มาสู่คำถามที่ว่า คนเหล่านี้ “ถูกทำให้เป็นชายขอบได้อย่างไร” (สรีชัย 2546, 2) สรีชัยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นชายขอบไม่ใช่สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด หากเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นภายใต้ บริบทและโครงสร้างทางสังคม เช่น การพัฒนา การสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ หรือกระแส โลกาภิวัตน์ บุคคลจึงไม่ได้ “เกิดมาเป็น” แต่ “กลายมาเป็น” คนชายขอบภายใต้เงื่อนไข บางประการ นอกจากนี้ การทำให้เป็นชายขอบยังมีลักษณะซ้อนทับกันหลายมิติ เช่น สถานะชายขอบของกลุ่มผู้อพยพพลัดถิ่นอาจเป็นผลจากกระบวนการพัฒนาในระดับ ท้องถิ่น และอิทธิพลจากกระแสโลกาภิวัตน์ในระดับโลกไปพร้อมกัน การที่คนกลุ่มหนึ่ง กลายมาเป็นชายขอบจึงเกิดจากหลายปัจจัยที่ทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อน

กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบเป็นมโนทัศน์ที่ช่วยปรับเปลี่ยนความเข้าใจ และมุมมองของสังคมที่มีต่อกลุ่มคนชายขอบและความเป็นชายขอบ สรีชัยชี้ให้เห็นว่า ทศนคติที่มองความเป็นชายขอบว่าเป็น “ภาวะปกติธรรมดาและเป็นธรรมชาติมา ตั้งแต่เดิม” ส่งผลให้สังคมเพิกเฉยต่อชะตากรรมของคนชายขอบ สังคมมองคนเหล่านี้ ว่าเป็นจุดอ่อนและเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของสังคม คนเหล่านี้จึงถูก ทอดทิ้งไว้ข้างหลัง “ด้วยความเชื่อที่ว่า เป็นธรรมดาที่คนเข้มแข็งกว่าเท่านั้นที่จะอยู่รอด ตามแนวทางวิวัฒนาการนิยมที่อาจเรียกว่า *ลัทธิดาร์วินทางสังคม* (Social Darwinism)” (สรีชัย 2546, 3) มโนทัศน์ที่มองความเป็นชายขอบว่าเป็นธรรมชาติหรือลักษณะ เฉพาะตัวจึงเปิดทางให้สังคมกระทำความรุนแรงต่อคนชายขอบ เนื่องจากคนเหล่านี้เป็น “คนอื่น” ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องใดๆ กับ “ตัวเรา” สรีชัยตั้งข้อสังเกตว่า ในยามที่สังคม เผชิญกับภาวะวิกฤติ กลุ่มคนที่มักตกเป็นจำเลยของสังคมหรือเป็นแพะรับบาปคือ คนชายขอบ เช่น การมองกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นต้นเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือ เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ คนชายขอบจึงอยู่ในสถานะสุ่มเสี่ยงที่จะถูกกดขี่ข่มเหง อย่างไม่เป็นธรรม มโนทัศน์เรื่องกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบจึงช่วยรื้อถอน ความเข้าใจดังกล่าว หากความเป็นชายขอบเป็นผลจากกระบวนการทางสังคม เราทุกคนล้วนมีส่วนร่วมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ในการทำให้คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถูกผลักไป อยู่ชายขอบของสังคม ขณะเดียวกันบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็ทำให้

เราทุกคนตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะกลายเป็นชายขอบได้ทุกเมื่อ มโนทัศน์เรื่องกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบช่วยอธิบายว่าทำไมเราต้องศึกษาคนชายขอบ ทั้งนี้เพราะชายขอบไม่ใช่เป็นเรื่องของคนอื่น แต่ยังเป็นเรื่องของเรานอีกด้วย เราทุกคนอาจกลายเป็นคนชายขอบได้ทุกเมื่อ ทั้งยังมีส่วนทำให้ผู้อื่นกลายเป็นคนชายขอบได้เช่นกัน

กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์คนชายขอบและความเป็นชายขอบในตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์ ดังเห็นได้ชัดเจนในกรณีของ จีว ตัวละครใน *รักต้องอ้วน* จีวไม่ได้รับรู้ตัวตนเองแตกต่างหรือเป็นชายขอบตั้งแต่ต้น ความเป็นชายขอบของจีวไม่ได้เกิดขึ้นจากการที่เธออยู่นอกสังคม แต่เกิดขึ้นเมื่อเธอก้าวเข้าไปในลิฟต์ซึ่งเป็นภาพแทนของสังคม ฉากนี้เผยให้เห็นความแตกต่างระหว่างการรับรู้ตัวตนของจีวกับความหมายของตัวตนที่สังคมยึดเยียดให้ ขณะที่จีวมองตนเองในฐานะพยาบาลที่ต้องติดตามคุณหมอไปปฏิบัติหน้าที่ สังคมกลับมองเธอว่าเป็นเพียงคนอ้วน ตัวตนในมิติที่หลากหลายจึงถูกลดทอนให้เหลือเพียงมิติเดียว ความอ้วนกลายเป็นคุณลักษณะที่บดบังตัวตนด้านอื่นของจีวจนหมดสิ้น ส่งผลให้เธอถูกผลักออกจากชุมชนที่เธอเคยเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ตัวบทมิได้จบลงที่การยอมจำนนต่อการกดทับ จีวยังคงยืนหยัดในบทบาทหน้าที่ของตน เมื่อไม่สามารถใช้ลิฟต์ร่วมกับคุณหมอได้ เธอเลือกใช้บันไดแทน แม้จะต้องใช้เวลาและแรงกายมากขึ้น การตัดสินใจดังกล่าวสะท้อนการต่อรองกับความเป็นชายขอบในชีวิตประจำวัน และแสดงให้เห็นว่าจีวไม่ได้ถูกลดทอนให้เป็นเพียงเหยื่อของการตีตราทางสังคม แต่ยังคงรักษาความเป็นตัวตนและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ของตนไว้ได้ แม้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ไม่เท่าเทียมก็ตาม

วาทกรรมกับการสร้างความเป็นอื่น

แนวคิดเรื่อง “กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ” (marginalization) เป็นกรอบความคิดสำคัญทางสังคมศาสตร์ ที่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลไม่ได้ “เกิดมาเป็น” แต่ “กลายมาเป็น” คนชายขอบ ความเป็นชายขอบจึงไม่ใช่ข้อบกพร่องที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เป็นสถานะทางสังคมที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและ

ถูกสังคมตัดสินให้เป็นคนนอก แม้ความเป็นชายขอบจะเป็นสถานะที่สังคมสร้างขึ้นและยึดเยียดให้กับคนบางกลุ่ม แต่กลับถูกทำให้ดูราวกับเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” หรือเป็น “ลักษณะเฉพาะตัว” ของบุคคล การศึกษาเรื่องคนชายขอบผ่านตัวบทวรรณกรรมและภาพยนตร์มุ่งอธิบายความย้อนแย้งนี้ โดยอาศัยแนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์ เพื่อขยายความเข้าใจต่อกระบวนการกลายเป็นคนชายขอบซึ่งนักสังคมศาสตร์ได้เสนอไว้ จากมุมมองของฟูโกต์ อัตลักษณ์ที่เรียกว่า “ชายขอบ” มิได้ดำรงอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ แต่เป็นผลจากการประกอบสร้างผ่านวาทกรรม แม้จะเป็นกระบวนการทางสังคม แต่วาทกรรมกลับทำงานอย่างแนบเนียนเพื่อให้ความเป็นอื่นดูเป็นเรื่องธรรมชาติตายตัว และเปลี่ยนแปลงไม่ได้ วาทกรรมจึงเป็นเครื่องมือของอำนาจที่ใช้กำหนดว่าสิ่งใดคือ “ความจริง” นอกจากนี้ ความรู้ที่ผลิตจากวาทกรรมยังแยกไม่ออกจากอำนาจ การนิยามว่าใครคือ “คนปกติ” หรือใครคือ “คนชายขอบ” จึงไม่ใช่การอธิบายข้อเท็จจริง แต่คือการใช้อำนาจผ่านกระบวนการผลิตความรู้

ดังนั้น สำหรับฟูโกต์ วาทกรรมไม่ใช่เพียงภาษาหรือคำพูด แต่เป็นชุดความรู้ที่ถูกผลิตโดยเครือข่ายของสถาบัน องค์กร และผู้เชี่ยวชาญ วาทกรรมกำหนดว่าอะไรคือ “ความจริง” และทำให้ “ความจริง” นั้นดูน่าเชื่อถือ เป็นปกติ หรือเป็นธรรมชาติ ฟูโกต์จึงชี้ว่าอำนาจสมัยใหม่ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงกดทับหรือสั่งห้ามเท่านั้น แต่ยังเป็นอำนาจที่ผลิตสร้างความจริงที่มากำหนดการรับรู้ของเรา ดังนั้น ความรู้ที่ดูเหมือนเป็นกลางปราศจากอคติจึงสัมพันธ์กับอำนาจอย่างแยกไม่ออก ใน *The History of Sexuality Volume 1* (1990)² ฟูโกต์แสดงให้เห็นว่าเพศวิถี (sexuality) มีใช้ธรรมชาติที่มีอยู่เดิมหรือความลับที่รอการเปิดเผย หากเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างผ่านเครือข่ายอำนาจและความรู้ อำนาจผลิตความรู้เพื่อจำแนกและจัดหมวดหมู่ประชากร ภายใต้กระบวนการดังกล่าว ปัจเจกถูกกระตุ้นให้สำรวจและบอกเล่าประสบการณ์ทางเพศของตน ยังมีการเปิดเผยประสบการณ์ทางเพศมากเท่าไร ผู้เชี่ยวชาญยังมีข้อมูลในการสร้างวาทกรรมทางเพศ ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้ได้ย้อนกลับมานิยามตัวตนของเรา ด้วยเหตุนี้ ฟูโกต์จึงโต้แย้งว่าสังคมยุควิกตอเรียนมิได้กดทับเรื่องเพศตามที่นักวิชาการก่อนหน้านี้เข้าใจกัน แต่กลับ

² ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1976

เป็นสังคมที่กระตุ้นให้ผู้คนพูดถึงเรื่องเพศอย่างกว้างขวาง โดยทำให้คนเหล่านี้เชื่อว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการปลดปล่อยตนเองออกจากการควบคุมของอำนาจ ดังนั้นทั้งการปกปิดและการเปิดเผยความลับเรื่องเพศจึงถือเป็นกลไกของอำนาจในการสร้างความจริงเกี่ยวกับเพศ การที่ปัจเจกนิยามตนเองว่ามีเพศสภาพหรือรสนิยมทางเพศแบบใดจึงไม่ใช่เรื่องส่วนตัวเพียงอย่างเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่อำนาจใช้บริหารจัดการและควบคุมประชากร ผ่านความรู้ที่ถูกทำให้ดูเหมือนเป็นกลางและเป็นธรรมชาติ

แนวคิดวาทกรรมของฟูโกต์แสดงให้เห็นว่าเรือนร่างเป็นพื้นที่สำคัญที่อำนาจเข้ามายึดกุมเพื่อจัดระเบียบและควบคุมชีวิต ฟูโกต์ชี้ให้เห็นจุดเปลี่ยนจากอำนาจอธิปไตยแบบดั้งเดิม (sovereign power) ที่สำแดงผ่านการลงทัณฑ์และการพรากชีวิตไปสู่อำนาจสมัยใหม่ที่เน้นการบริหารจัดการและการรักษาชีวิต การดำรงอยู่ของชีวิตจึงเป็นเงื่อนไขให้อำนาจได้สำแดงตนผ่านเรือนร่าง โดยมองว่าความตายคือขีดจำกัดที่อำนาจไม่อาจเอื้อมถึง ดังที่ฟูโกต์กล่าวว่า “Now it is over life, throughout its unfolding, that power establishes its dominion; death is power’s limit...” (Foucault 1990, 138) อำนาจรูปแบบนี้ทำงานผ่านระบบสถาบัน เช่น ครอบครัวยุโรป โรงเรียน กองทัพ หรือโรงพยาบาล เพื่อขัดเกลาเรือนร่างให้มีระเบียบวินัยและมีประโยชน์ใช้สอยสูงสุด สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจการเมืองสมัยใหม่ พร้อมกันนั้น “ชีวิต” ยังถูกคำนวณ วางแผน และจัดการอย่างเป็นระบบผ่านกลไกรัฐ เช่น การแพทย์และสาธารณสุข การเก็บสถิติประชากร นโยบายควบคุมอัตราการเกิด-ตาย และการจัดการความเสี่ยง ฟูโกต์เรียกอำนาจที่บริหารและจัดการกับชีวิตผ่านเทคนิคเหล่านี้ว่า ชีวอำนาจ (biopower) ชีวอำนาจให้ความสำคัญกับบรรทัดฐานและทำงานผ่านกระบวนการทำให้เป็นปกติ ฟูโกต์ชี้ให้เห็นว่าบรรทัดฐานที่สร้าง “ความปกติ” ยังสร้าง “ความผิดปกติ” ควบคู่กัน กระบวนการนี้ทรงพลังเพราะไม่ได้อาศัยการบีบบังคับ แต่ทำงานผ่านการกระตุ้นความปรารถนาที่ต้องการเป็น “คนปกติ” เพื่อได้รับการยอมรับจากสังคม บังเจกจึงกลายเป็นผู้ริเริ่มควบคุมและพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับบรรทัดฐานที่สังคมนิยามว่า “ถูกต้อง” และ “เหมาะสม”

แนวคิดเรื่องวาทกรรมของฟูโกต์ช่วยให้เห็นว่าอัตลักษณ์ของกลุ่มชายขอบ เช่น กลุ่มเกย์ กลุ่มผู้สูงวัย และกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ใช่อัตลักษณ์ที่ดำรงอยู่โดยธรรมชาติหรือมีมาก่อน และวาทกรรมถูกนำมาใช้ในการอ่านความหมายให้กับคนเหล่านี้ภายหลังในทางตรงข้าม อัตลักษณ์เหล่านี้เป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างความหมายผ่านวาทกรรม ที่ทำหน้าที่นิยามความ “ความปกติ” ควบคู่ไปกับการสร้าง “ความเป็นชายขอบ” ชายขอบจึงเป็นผลของการประกอบสร้างทางสังคม (socially constructed) ที่ไม่ได้อยู่นอกปริมณฑลของอำนาจ แต่เป็นส่วนหนึ่งของกลไกอำนาจที่ควบคุมปัจเจกผ่านการสร้างอัตลักษณ์ที่เรียกว่าคนชายขอบ ดังที่ฟูโกต์อธิบายประเด็นนี้ผ่านแนวคิดเรื่องเพศว่า เพศวิถีไม่ได้เป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนืออำนาจ และอำนาจเข้ามาควบคุมภายหลัง แต่เพศวิถีถูกสร้างขึ้นโดยอำนาจและยังเป็นเครื่องมือของอำนาจอีกด้วย โดยกล่าวว่า “That sexuality is not, in relation to power, an exterior domain to which power is applied, that on the contrary it is a result and an instrument of power’s designs, is all very well.” (Foucault 1990, 152) การพิจารณาอัตลักษณ์ชายขอบว่าเป็นการประกอบสร้างทางวาทกรรม ไม่ได้หมายความว่าเรากำลังปฏิเสธความมีอยู่จริงของคนเหล่านี้แต่อย่างใด ในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจึงต้องการชี้ให้เห็นว่าการผลิตความหมายเรื่องเพศ วัย และเชื้อชาติ เป็นกระบวนการที่กระทำผ่านเรือนร่าง การใช้ร่างกายเป็นแหล่งอ้างอิงทางกายภาพยังทำให้อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นนั้นดูเป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้

ในสังคมที่ยึดถือบรรทัดฐานรักต่างเพศ มีการจัดแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่มเท่านั้น คือ “ชาย” และ “หญิง” โดยใช้เพศสรีระเป็นตัวกำหนด ความแตกต่างทางเพศจึงถูกทำให้ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมชาติและเปลี่ยนแปลงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ซานดรา ลี บาร์ตกี (Sandra Lee Bartky) ได้แย้งว่า “เราเกิดมาเป็นเพศชายหรือเพศหญิง [โดยสรีระ] แต่เราไม่ได้เกิดมาพร้อมกับความเป็นชายหรือความเป็นหญิง” (“We are born male or female, but not masculine or feminine.”) (Bartky 2003, 27) ความเป็นชาย (masculinity) และความเป็นหญิง (femininity) เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม ไม่ใช่คุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิด การนำเอาความเป็นชาย

(เข้มแข็ง กล้าหาญ) และความเป็นหญิง (อ่อนโยน พึ่งพาผู้อื่น) ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่เป็นนามธรรมมายึดโยงกับเพศสรีระเป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านวาทกรรมที่ทำให้อัตลักษณ์ทางเพศ (gendered identity) ปรากฏขึ้น วาทกรรมซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกของอำนาจจึงไม่เพียงแต่ “อธิบาย” เรื่องเพศ หากแต่ “ผลิต” ความหมายของเพศ ความปรารถนา และอัตลักษณ์ทางเพศอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดว่าเพศแบบใดถือเป็นปกติ เป็นธรรมชาติ และมีคุณค่า ขณะเดียวกันก็ทำให้รูปแบบทางเพศอื่นถูกจัดวางให้เป็นสิ่งเบี่ยงเบนและต้องถูกควบคุม ภายใต้กรอบความคิดนี้ ความเป็นเกย์ เลสเบียน ไบเซ็กชวล หรือทรานส์ จึงมิได้ดำรงอยู่ในฐานะตัวตนที่มีมาโดยธรรมชาติเท่าที่นั้น หากถูกประกอบสร้างผ่านวาทกรรมทางการแพทย์ จิตเวชศาสตร์ กฎหมาย ศาสนา และศีลธรรมสาธารณะ ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา วาทกรรมเหล่านี้จัดจำแนกพฤติกรรมทางเพศ แยกแยะความปรารถนาที่ “ถูกต้อง” ออกจากสิ่งที่ถูกนิยามว่า “ผิดปกติ” และผลิตเพศวิถีของชนกลุ่มน้อยให้กลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะที่ต้องถูกจับตาและควบคุม

เช่นเดียวกับเมื่อพิจารณาความชราผ่านกรอบความคิดของฟูโกต์ จะพบว่าร่างกายของผู้สูงวัยไม่ได้ดำรงอยู่อย่างเป็นกลางตามธรรมชาติ แต่ถูกประกอบสร้างผ่านวาทกรรม โดยเฉพาะวาทกรรมทางชีววิทยาและการแพทย์ ที่นิยามความสูงวัยว่าเป็นความเสื่อมโทรม ความอ่อนแอ และความไร้สมรรถภาพ สตีเฟน แคตซ์ (Stephen Katz) ชี้ว่าการผูกโยงความชราเข้ากับความคิดไม่ใช่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นกลาง แต่เป็นผลจากการจัดระเบียบสังคมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่จำแนกประชากรตามช่วงอายุ ส่งผลให้ร่างกายของผู้สูงวัยแยกออกจากช่วงวัยอื่นๆ และถูกทำให้กลายเป็น “ร่างแก่ชรา” (aged body) ซึ่งเป็น “ประเภทเฉพาะ” ที่ต้องได้รับการควบคุมและจัดการอย่างเป็นระบบผ่านสถาบัน เช่น โรงพยาบาล สถานสงเคราะห์ หรือบ้านพักคนชรา (Katz 1996, 40-41) วาทกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ตราให้ผู้สูงวัยกลายเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอและการพึ่งพา แต่ยังกดทับตัวตนในมิติอื่นจนทำให้ความสูงวัยกลายเป็นภาพลักษณ์เชิงลบในสายตาของสังคม ร่างที่แก่ชราจึงเป็นพื้นที่ที่อำนาจเข้าไปกำกับ ควบคุม และนิยามคุณค่า การนิยามความชราที่กระทำผ่านเรือนร่างทำให้

ความเสื่อมถอย ความอ่อนแอ การพึ่งพาผู้อื่น กลายเป็นชะตากรรมที่คนกลุ่มนี้เผชิญอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าเป็นความจริง ความชราจะเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม และความหมายของความชราจะแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย นอกจากนี้ อำนาจในแบบที่เรียกว่าชีวอำนาจยังเข้ามาทำหน้าที่บริหารจัดการชีวิต ผ่านชุดความรู้ที่กำหนดบรรทัดฐานให้ผู้สูงวัยต้องปฏิบัติตนให้ “เหมาะสม” ดังเห็นได้จากแนวคิด “การสูงวัยอย่างประสบความสำเร็จ” (successful ageing) ซึ่งเป็นตัวอย่างที่เด่นชัดของการใช้กระบวนการทำให้เป็นปกติมาเป็นเครื่องมือในการกำกับร่างกาย โดยกระตุ้นให้ผู้สูงวัยต้องพยายามดูแลสุขภาพและปรับปรุงตัวตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่สังคมกำหนดเพื่อให้ยังคงเป็นร่างกายที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับจากสังคม

ในทำนองเดียวกับเรื่องเพศและอายุ สีมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการจัดแบ่งประเภทของประชากร อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติไม่ได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงทางชีวภาพ หากเป็นผลจากการประกอบสร้างผ่านวาทกรรมทั้งมานุษยวิทยา การแพทย์ อาชญาวิทยา และอาณานิคม วาทกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่จำแนก จัดประเภท และตีความความแตกต่างทางร่างกายเชิงคุณค่า ดังเห็นได้จากการจำแนกและจัดประเภทมนุษย์ออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น คนผิวขาว คนผิวดำ และคนผิวเหลือง การใช้เรือนร่างเป็นแหล่งอ้างอิงทำให้ความแตกต่างทางเชื้อชาติดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมชาติที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ แม้ว่าเป็นความจริงความแตกต่างดังกล่าวถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางสังคมและการเมือง อำนาจไม่ได้ทำงานผ่านการมองเห็นเพียงอย่างเดียว แต่ทำงานผ่านกระบวนการทำให้เป็นปกติ ที่สร้างคู่ตรงข้ามระหว่าง “คนผิวขาว” ในฐานะบรรทัดฐานกับ “คนผิวดำ” ในฐานะความเบี่ยงเบน ในขณะที่ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ถูกนำไปเชื่อมโยงกับความด้อยพัฒนา ความป่าเถื่อน ความอันตราย หรือความไร้เหตุผล ร่างกายของคนขาวถูกทำให้เป็นบรรทัดฐานที่ “เป็นกลาง” และไม่ถูกตั้งคำถาม ในลักษณะเดียวกับที่ร่างกายผู้สูงวัยถูกนิยามว่าเป็นร่างกายแห่งความเสื่อม ร่างกายของชนกลุ่มชาติพันธุ์ก็ถูกนิยามผ่านวาทกรรมแห่ง “ความขาดพร่อง” (lack) และ “ความผิดปกติ” (abnormality) วาทกรรมเชื้อชาติจึงทำหน้าที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ความไม่เท่าเทียม โดยการอ้างเหตุผลทางชีววิทยามาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม